

Čiči

V tem izrazu tiči za širšo javnost in žalibog tudi naobražence popolnoma nepačen pojem. Da je bila bivša Primorska, ki jo z razširjenim teritorijem nazivajo Italijani Julijska Benečija, razdeljena v tri upravne enote in sicer v grofijo Goriško-Gradiščansko, Trst z okolico in mejno grofijo Istro, je pač znano vsakomur. Goriško-Gradiščanska je obsegala severni del Primorske, Tolminsko, Brda in Kras; h Trstu so spadale okoliške vasi, h Istri pa ostali del Primorske. Primorska je zelo slikovita pokrajina, ker nudi različno geološko strukturo. Zato tudi prahajša z alpske, mestoma zelo divje romantike (Julijske Alpe čez Tolminsko in njih izrastki nad Vipavsko dolino) v milo romantiko prijetno valovitih in mehkih Brd, sličnih našim lepim Slovenskim goricam in na svojevrstno lice Krasa, ki zavzema prostor med Gorico, Trstom in Postojno in se razteza po sredini Istre.

Nekako med Reko, Pazinom in Podgradom (v Istri) stopnjuje Kras do najvišje mere svoje posebnosti. Gozdov ni, izvzemši bornih. Redki travniki so bolj za srp kot pa koso in pašniki so prikladni bolj za ovce. Naravno, da je ta priroda skopa tudi na vodah. Ob poletni suši, ko jim strešnica v vodnjakih posuši, morajo prebivalci z brentami po vodno uro in še več daleč.

To je Čičarija in njeni prebivalci Čiči. Kako naj narod živi na tako mačehovskih tleh? In vendar je do skrajnosti navezan nanje in dasi mu nudi naitrše pogoje za življenje, jih tako ljubi, da je na domu kot priklenjen in z njim naravnost spojen. To je naravno in psihološko razumljivo, ker ta »producent« mora položiti, če hoče živeti, v zemljo vse svoje moči, telesne in moralne. Koša zemlje, iz katere se s krvavimi sragami pričara življenje, se ne more tako hitro zapustiti.

Ta priroda je vklesala v narod poseben značaj: skromen je, izredno delaven, skrben, varčen, pošten in blag. Ker pa kljub svoji živalosti ne more v teh najtrših okoliščinah izhajati, je prisiljen za kruhom, Čiči-oglarji žgejo iz pičlega lesa oglje in je vozijo v Trst ali na Reko, drugi si služijo kruh po deželi kot apneničarji (gradijo apnenice) ali se posvetijo drugim poklicem. Poprej se jih je mnogo izselilo v Ameriko. Značilne za duševnost tega čvrstega naroda so besede izseljenca, ki se je pred par leti vrnil na svoj dom. Na vprašanje, zakaj se je vrnil, je bil odgovor: »Zato jer imam samo jednu majku na samo jednom domu. Pust je, to je istina, ali je moj Čovjek, ki svojo kuću zaboravi, zame nije više čovjek.« — Čiči namreč govore hrvaško narečje.

Zanimiva je bila obrt, ki sta se z njo do vojne bavili dve vasi v Čičariji — Mune in Žejane. Bila je to jesiharska obrt. To pravico jim je baje podelila že cesarica Marija Terezija, da je ublažila težke gospodarske razmere. Jesiharji so se na pomlad odpravili z enim ali dvema konjema s par sodi na vozičku v sosednje in daljne dežele, celó na Češko. Istrski kis je bil povsod cenjen, dasi je izgubil na svoji »pristnosti« ob vsakem studencu. Jesiharji so se na jesen vračali domov s precejšnjim zaslužkom, ki so ga znali pametno obrniti.

Pod navidezno neokretnostjo in topostjo nosi Čiči izredno veliko duševno prožnost in nadarjenost. Zato so se jesiharji z lahkoto priučili jezikov — češkega in nemškega —, proučili in si usvojili gospodarski napredek in ga, kolikor je bilo v njihovih razmerah mogoče, uvajali v svojo domovino.

To ljudstvo je telesno in duševno čvrsto, samoniklo, dovtipno. Njihova gostoljubnost, iskrenost in dobrosrčnost presenečajo. Ko sem se pred nekaj leti namenoma mudil med njimi, sem se čudil, kako se je v izraz »Čiči« vrinil pojem manjvrednosti, ko je vendar na njih povsod pečat kulture. Naj omenim n. pr. snago v hiši in izven nje. Prepričal sem se, da ni ta snaga le za oči, ampak ona visoko razvitega razumevanja in bi lahko služila za vzor najboljši gošpodinji. Že leta pred vojno je imela vsaka hiša v teh vaseh kovinski štedilnik, kovinsko kuhinjsko posodo, preproge, zavese itd., vse vedno v najlepšem redu.

Podravje in borba za Slovensko Koroško

V naši javnosti se obravnava pogosto vprašanje, zakaj smo izgubili slovenski del Koroške, v nemški pa zopet, kako da se ni Nemcem na isti način posrečilo priklopiti Avstriji tudi štajerskega Podravja.

Literatura, ki je izšla o borbi za Koroško, je zgodovinske vzroke izgube Koroške precej odkrila. Danes lahko navedemo tri določene vzroke, ki so izročili Koroško v avstrijsko oblast: 1. Nejasen mednarodni položaj Slovenije in sploh države SHS, katero je koncem 1918 vladalo zagrebško Narodno veče in kateri položaj je postal za Slovenijo katastrofalen, ko je srbska vlada odklonila ratifikacijo ženevske deklaracije. Vsled tega je bil takoj po razsuhu Avstrije omogočen odpor Nemcev na Koroškem, ker slovenske čete niso imele značilne ententnih čet. 2. Klaverna vloga, katero je v tej situaciji igralo ljubljansko vodstvo. 3. Nevednost, da obstoja na Koroškem delavstvo kot razredno zaveden stan; vsled tega se z jugoslovanske strani delavstvo sploh ni upoštevalo ter je bilo kot družabni razred prepuščeno Nemcem, za katere je o končni usodi Koroške tudi odločilo. Vsi trije vzroki pa temeljijo na posebnih zemljepisnih, zgodovinskih in kulturnih značilnostih Koroške kotline.

Izmed literature, ki je izšla ob desetletnici koroškega plebiscita, je poleg jubilejnega zvezka »Carinthie« 1930 najvažnejši zbornik »Abwehrkampf und Volksbestimmung in Kärnten 1918—1920«, katerega je za koroško socialno-demokratsko stranko izdal Hans Lager v Celovcu 1930. Na zaključku tega zbornika (p. 155—160) priobčuje urednik in izdajatelj članek: »Warum nicht auch Steiermark einen Abwehrkampf führte«. Iz njega ponemamo za naše Podravje važne zanimivosti.

Takoj po prevratu je mariborski poslanec socialist Resel hotel iz Gradca s pomočjo delavskih batalionov Srednje in Gornje Štajerske zasesti Maribor in začeti v Podravju borbo, slično oni na Koroškem. Da se to ni zgodilo, je bil vzrok deloma v avstrijskih zlasti posebnih štajerskih razmerah, deloma pa v Reslovem iztreznjenju, ki se kaže iz njegove izjave: Na Koroškem so razmere popolnoma drugačne; tam ni tako ostre narodnostne meje kakor pri nas na Štajerskem. Na Koroškem vodijo borbo kmetje in delavci v vaseh v jezikovno mešanih pokrajinah; pri nas na Štajerskem je v Slovenskih goricah s tamšnjim odločno jugoslovansko usmerjenim prebivalstvom boj proti jugoslovanom nemogoč, nemška mesta in kraji, Maribor, Celje in kakor se že imenujejo, so strnjeno obdana od slovenskega prebivalstva in zasedena z močnimi srbskimi vojaškimi oddelki.

Sledil je 27. januar 1919 in zopetna nastojanja v Gradcu za izvedbo vojaškega podvzeta, katero pa so odsvetovali vsi vojaški izvedenci. Svojevrsne gospodarske, narodnostne, politične, tudi kulturne in socialne razmere na Spodnjem Štajerskem niso dovolile, da bi se tukaj razvila borba, kakršna se je vnela na Koroškem.

Politično pa je temeljila izvedba ljudskega glasovanja na Koroškem na italijansko-jugoslovanski napetosti, ki je bila zlasti ostra za časa boja za Reko in za delitev Dalmacije. Takratni avstrijski zunanji minister O. Bauer je v svoji knjigi »Die österreichische Revolution« Dunaj 1923, točno pokazal, kako je v tisti časih stavil italijanski vladi dalekosežne ponudbe, z namenom, da doseže kolikor mogoče mnogo na eni strani za južno Tirolsko, na drugi strani pa za Koroško in Spodnje Štajersko. Pogajanja sicer niso mogla rešiti južne Primorske, zasigurala pa so podporo Italije v koroškem vprašanju. Možnost tega političnega uspeha je bila podana s srbi-tegličnimi interesi Italije, da ne pride Dravska dolina v jugoslovansko oblast.

Prej se je narod zelo zanimal za proročilo: čtivo (knjige in časopisi), petje, poučni sestanki itd. so bili njihova duševna potreba. Danes so se razmere seveda temeljito spremenile in do skraj-

Na Spodnji Štajerski pa Italijani sličnih interesov niso imeli.

Na Koroškem so stali Nemci nasproti viki, vojaško slabo opremljeni četam generala Maistra in šele pozneje ojačani s srbskimi silami. Vojne v večjem obsegu pa srbska vlada ni mogla voditi radi obzirov na Italijo. Drugačen pa je bil položaj na Štajerskem. Napadu Nemcev na Maribor bi sredi napad močnih srbskih čet na Gradec in to bi povzročilo polom mlade avstrijske republike. Na Koroškem so lahko Nemci računali na močno zavarovani hrbet po strategično na Koroški zainteresirani Italiji; ta položaj je na Štajerskem odpadel.

Štajerska in Koroška socialna demokracija je bila v borbah za Koroško in Spodnje Štajersko izrazito avstrijsko usmerjena. Socialna demokracija je usodo Koroške odločila v avstrijsko korist, in to ker jo je Ljubljana na Slovenskem Koroškem negirala; pod geslom borbe za demokracijo proti jugoslovanskemu militarizmu je pridobila odločilne glasove za Avstrijo. Vsled njene izrazito avstrijske usmerjenosti pa so za naše Podravje važne nekatere izjave, ki one-mogočijo nedavne trditve Maula in Carstanjena v »Z. f. Geopolitik«; te izjave so za nas še posebno važne, ker prihajajo od mož, ki so se aktivno borili za avstrijsko Spodnje Štajersko.

1. Resel pripoznava ostro slovensko-nemško narodnostno mejo, jugoslovansko zavest Slovenjgoričanov in strnjeno slovensko prebivalstvo okoli spodnještajerskih mest.

2. Lager priznava svojevrsne, od ostale Štajerske različne gospodarske, narodnostne, politične, kulturne in socialne razmere južno od Kobanskega in od Mure.

Ker so to dejstva, smo sigurni, da bo tudi Maul polagoma prišel za Spodnje Štajersko do one jasne slike, katere ga odlikuje pri njegovih prikazih Amerike ali Balkana; doseči to v teku enega leta, odkar je prišel iz Nemčije v Gradec, je seveda težko. In ko bo Carstanjen fenčal vse svoje izpite, bo tudi njemu mogoče poglobiti se v spodnještajerske prilike, da mu bodo jasne.

Za naše Podravje pa so omenjena izvajanja važna, ker nam pričajo, da je na slovenski in jugoslovanski narodni samobitnosti postalo Podravje jugoslovansko; da je na tej narodno zavestni samobitnosti vzrasla domača akcija mariborskega Narodnega sveta na čelu z gen. Maistrom in dr. Verstovškim, ki je pod zvezdo mednarodnega političnega pooblašča dovedla Podravje v Jugoslavijo. Korigirati pa je treba Lagerjeva izvajanja glede srbskih čet na Spodnjem Štajerskem 1918 — kar bodo storili za to poklicani — in povdariti najvažnejše: Spodnja Štajerska sama se je organizirala kot jugoslovanska pokrajina, iz Spodnje Štajerske je izšla glavna jugoslovanska akcija na Koroško proti Nemcem, ki so jo zasedli. Nameravani nemški boj za Spodnje Štajersko so hoteli bojevati srednje- in gornještajerski Nemci, ne pa spodnještajerski, kajti ti so med Slovenci samo diaspora.

Styriacus.

Elektrifikacija podeželja na Češkoslovaškem.

Češkoslovaška država je doslej — do konca I. 1930 — izdala za finančno podpiranje elektrifikacije podeželja 195 milijonov Kč. L. 1924 še krog 10.000 občin v državi ni bilo elektrificiranih, 4500 pa že. Sedaj je še krog 6400 občin, ki pridejo za elektrifikacijo v poštev. V svrhu podpiranja elektrifikacije je predvidenih za dobo do I. 1940 nadaljnjih 245 milijonov Kč. Država prispeva k stroškom 35%. Stroški elektrifikacije bodo skupno znašali krog 700 milijonov Kč.

Prej se je narod zelo zanimal za proročilo: čtivo (knjige in časopisi), petje, poučni sestanki itd. so bili njihova duševna potreba. Danes so se razmere seveda temeljito spremenile in do skraj-

nosti izmučeni narod se seveda pod težo fašističnih bremen trpi, molči in sanja o »stari pravdi«.

Taki so Čiči in le škoda, da niso številčno močnejši.

Kulturne vesti

Novi »Ljubljanski Zvon«. Z letošnjo prvo številko je stopil naš najstarejši literarni in kulturni mesečnik »Ljubljanski Zvon« v 51. leto, v drugo polovico stoletja. To je dogodek, kakršnih je pri nas malo, pa tudi v vsej jugoslovanski književnosti ni revije, ki bi se mogla ponašati s tako starostjo. Ob prehodu v drugo polovico stoletja pa se je »Ljubljanski Zvon« tudi nekako pomladil ali vsaj prenovil. Dobil je podnaslov »Slovenska revija« in se bo odslej delil na knjige. Grafično ima modernejše lice, pa tudi po obsegu je zajetnejši. V uvodnem eseu govori Juš Kozak o »Prehodni dobi«, kakor je nazval našo sodobnost. Spretno, pregledno in jasno je zajel vsa področja javnega življenja, ne samo slovstveno in zgolj umetniško in kulturno in priznati mu moramo, da ima prav. Generacija, ki je preživela svetovno vojno, je v vsem in po vsem — prehodna generacija, mejnik in obenem vez med odmrlo prošlostjo in šele porajajočo se bodočnostjo novih vidikov, temeljev, vrednot, hotenj in smotrov. Milan Vidmar je objavil »Nekaj vtisov iz Newyorka«, katerega je gledal s čustvi Evropejca, posebno še Slovenca ter nam tako pokazal marsikatero novo razliko med tu in tam. Članek se bo nadaljeval. Ferdo Kozak se je, kakor njegov brat Juš, lotil v eseu »O sodobnem človeku in njega potih« razlagljanj o priučujočnosti in tudi s sorodnih vidikov. Naposled je pa Pero Pajk prispeval zopet novo razpravo o Prešernu. S prozo, ali bolje — s pesmimi v prozi je zastopan mnogo obetajoči Ludvik Mrzel. Objavil je nežno občuteni, topli in globoki črtici »Na peronu« in »Gatre v polju«. Vladimir Bartol je napisal novelo »Srečanje«, naš najplodovitejši sodobni pripovednik France Bevk pa začetek romana »In solnce je obstalo«, ki se bo nadaljeval vse leto. S pesmimi sta zastopana samo Anton Ocvirk in pokojni Srečko Kosovel. Prvega je »Zimska elegija«, drugega pa so soneti »Rušitelju«, »Graditelju« in »Satiričen sonet«. V »Obzorniku« piše Boris Furlan polemiko »Za jasnost osnovnih pojmov«, v »Književnih poročilih« ocenjuje K. Ozvald Keleminovo »Knjigo o slovenskem mitu«. Josip Vidmar Preglievo koroško povest »Umrjeti nočejo«, Andrej Budal pa Tumov »Pomen in razvoj alpinizma«. V pregledu so objavljene angleške ocene angleškega prevoda Cankarjevega »Hlapca Jerneja« in B. B.(orka) poročilo o »Almanahu kluba čeških modernih založnikov Kmen«. Pod zaglavjem »Umetnost« protestira Karel Dobida proti nameri spomenika kralja Petra na Mestnem trgu v Ljubljani. »Gradivo« pa prinaša nekaj Kettejeve korespondence in poročilo Antona Debeljaka o »Stendhalu, predhodniku Jamesa Joycea«. Tako vidimo, da je prva številka novega letnika »Ljubljanskega Zvona« zares obsežna in pestra.

Josip Rijavec gre v Ameriko. Naš slavni rojak Josip Rijavec, tenorist berlinske državne opere, je nedavno gostoval v Barceloni na Španskem, kjer ga je ravnatelj mestnega gledališča največje južnoameriške opere povabil v Buenos Aires. Kakor poročajo, je Rijavec ponudbo sprejel in bo še letos odpotoval v Novi svet. Tako bo postal Josip Rijavec prvi slovenski stalno angažirani operni pevec v Ameriki.

»Svoboda«. Delavski kulturni mesečnik »Svoboda« izhaja zelo redno, in je izšla te dni že druga letošnja številka s prikupno naslovno stranjo Nikolaja Pirnata. Revija prinaša razpravo »Kaj je marksizem?«, L. Pantelejevo črtico »Ura« v Klopčičevem prevodu, Klopčičevo pesem »Otrok govori o fabriki«, Gregorja Goga »Vagabundove beležke«, Vilka Ivanuša prozo »Zimska romanca«, Toneta Čufarja pesem »Iz jeseniške fabrike« (zakaj »fabrika«?), Cvetka Kristana članek »Solstvo in ljudska izobrazba na novem Dunaju« ter poročila »Knjige in knjižnice«, »Društveno življenje«, »Dramatska podzveža«, »Delavski sport« in »Razno«.

forminialte e CMD